

Anotace rozsudku ze dne 24. června 2014 ve věci č. 4605/05 – Petrova proti Lotyšsku

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že došlo k porušení práva stěžovatelky na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy v souvislosti s tím, že jí nebyla poskytnuta dostatečná možnost vyjádřit se k posmrtnému odběru orgánů z těla jejího syna.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatelčin dospělý syn utrpěl v roce 2002 vážný úraz; byl hospitalizován a operován, ale už nenabyl vědomí a o necelé tři dny později v nemocnici zemřel. Okamžitě poté mu lékaři odňali ledviny a slezinu za účelem transplantace. Stěžovatelka uvedla, že byla po celou dobu synovy hospitalizace v nepřetržitém kontaktu s jeho lékaři; žalovaná vláda zase tvrdila, že nemocnice neměla v kartě pacienta zaznamenaný kontakt na žádného příbuzného. V každém případě však stěžovatelku o odběru orgánů z těla jejího syna nikdo neinformoval a zjistila to až o několik měsíců později. Po neúspěchu stížnosti adresované nemocnici podala stěžovatelka podnět na policii. Příslušné policejní orgány se však rozhodly nezahájit trestní řízení a tento postup potvrdily i tři úrovně státního zastupitelství. Všechny dotčené státní instituce poukázaly na zákon o využití lidských orgánů a tkání, podle kterého má každý právo zakázat využití svého těla po smrti. V případě absence výslovného zákazu zákon dovoluje, aby byly orgány a tkáně zemřelé osoby využity, pokud nejbližší příbuzní nemají námitky; pouze ve vztahu k nezletilým dětem zákon vyžaduje výslovný souhlas rodičů. Jelikož stěžovatel za svého života neodmítl posmrtné využití svého těla a nejsou ani žádné důkazy o tom, že by tento postup ve vztahu k svému synovi zakázala stěžovatelka, bylo odnětí orgánů provedeno v souladu s platným právem. Ze zákona nevyplývá – s výše zmíněnou výjimkou transplantací u nezletilých dětí – povinnost zdravotnických pracovníků aktivně vyhledat a informovat nejbližší příbuzné zesnulého o možném odběru orgánů za účelem transplantace.

Stěžovatelka se obrátila i na ministra zdravotnictví, který svolal schůzku se zástupci dotčené nemocnice. Na schůzce vyslovil názor, že za daných okolností měli být příbuzní zemřelého informováni, aby se mohli vyjádřit k případné transplantaci. Následně byl vypracován návrh změny právní úpravy, která po schválení v parlamentu nabyla účinnosti v roce 2004. Jejím účelem bylo zejména zpřesnit podmínky, za kterých se mohou příbuzní zesnulého vyjádřit k odběru jeho orgánů.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatelka namítala porušení článku 8 Úmluvy, neboť odběr orgánů z těla jejího syna byl proveden bez jeho i jejího souhlasu.

Soud nejprve s odvoláním na svou dosavadní judikaturu konstatoval, že pokud stěžovatel zemře ještě před podáním stížnosti, jsou práva zaručená článkem 8 výsostně osobní a nepřenositelná (*Sanles Sanles proti Španělsku*, č. 48335/99, rozhodnutí ze dne 26. října 2000). V zásadě proto platí, že zásah vůči zemřelému nemohou na základě uvedeného ustanovení napadnout jeho příbuzní, pokud tímto zásahem nejsou osobně dotčeni. V projednávané věci ale podle Soudu není nutné blíže zkoumat otázku přenositelnosti práv, jelikož stěžovatelka v dané souvislosti namítá porušení svých vlastních práv.

Soud dále poznamenal, že mezi účastníky řízení není sporu o tom, že okolnosti projednávané věci spadají pod pojem soukromého života podle článku 8 Úmluvy. Zabýval se proto jako první otázkou, zda k namítanému zásahu došlo „na základě zákona“ ve smyslu čl. 8 odst. 2. Připomněl, jak je tento požadavek konkretizován v jeho judikatuře, a zdůraznil zejména nutnost, aby příslušné vnitrostátní právo bylo formulováno s dostatečnou přesností a poskytovalo náležitou právní ochranu proti svévoli. Vnitrostátní právo tedy musí dostatečně

zřetelně vymezit rozsah diskreční pravomoci přiznané příslušným orgánům i způsob výkonu této pravomoci (*L. H. proti Lotyšsku*, č. 52019/07, rozsudek ze dne 29. dubna 2014, § 47).

Ohledně projednávané věci Soud poukázal na to, že mezi vnitrostátními orgány nastal nesoulad při výkladu zákona o využití lidských orgánů a tkání: zatímco policie a státní zastupitelství dospěly k závěru, že neinformování stěžovatelky o odběru orgánů z těla jejího syna nebylo v rozporu s uvedeným zákonem, ministr zdravotnictví vyjádřil názor, že stěžovatelka měla být informována, a z iniciativy jeho úřadu byl zákon později zpřesněn. Takový nesoulad a následné změny právní úpravy podle Soudu signalizují, že relevantní vnitrostátní právo postrádalo potřebnou jednoznačnost: na jedné straně sice přiznalo nejbližším příbuzným zesnulého možnost vyjádřit se k odběru orgánů za účelem transplantace, na straně druhé ale nevymezovalo s dostatečnou jasností rozsah odpovídající povinnosti nebo diskreční pravomoci svěřené v tomto směru zdravotnickým pracovníkům či jiným představitelům veřejné moci.

V této souvislosti Soud upozornil, že stěžovatelčin syn se po svém úrazu nacházel v nemocnici téměř tři dny; nelze tedy tvrdit, že nebylo možné alespoň se pokusit kontaktovat jeho nejbližší příbuzné a dotázat se jich na možnost odběru orgánů. Stěžovatelka navíc uvedla, aniž to vláda popřela, že bezprostředně před uskutečněním odběru bylo vykonáno několik vyšetření za účelem zjištění, zda jsou orgány jejího syna vhodné pro transplantaci zvolenému příjemci. Časový úsek potřebný na tato vyšetření, i když krátký, mohl být podle Soudu dostatečný na to, aby byla stěžovatelce poskytnuta skutečná příležitost vyjádřit se k plánovanému odběru. To se však nestalo. Soud připomněl, že zásada zákonnosti od států vyžaduje nejenom to, aby předvídatelným a konzistentním způsobem dodržovaly a uplatňovaly své zákony, ale i to, aby zajistily právní a praktické podmínky jejich naplňování (obdobně *Broniowski proti Polsku*, č. 31443/96, rozsudek velkého senátu ze dne 22. června 2004, § 184). Zákon stěžovatelce přiznával určitá práva, zejména právo odmítnout odběr orgánů z těla jejího syna, ale není jasné, jak a kdy měla toto právo uplatnit, když jí o plánovaném odběru nikdo neinformoval; nebyl k tomu stanoven žádný mechanismus.

Na základě uvedeného dle Soudu nelze konstatovat, že příslušné vnitrostátní právo bylo formulováno s dostatečnou přesností a poskytovalo náležitou právní ochranu proti svévoli. K namítanému zásahu tedy nedošlo na základě zákona ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy, a tím byl porušen článek 8. S ohledem na toto zjištění už Soud nepovažoval za potřebné zabývat se naplněním dalších požadavků čl. 8 odst. 2 v projednávané věci.

(iii) Oddělené stanovisko

Soudce Wojtyczek hlasoval spolu s většinou pro závěr o porušení článku 8. Dle jeho názoru však bylo v projednávané věci právo stěžovatelky porušeno nikoli proto, že měla právo rozhodnout o odběru orgánů z těla svého syna, ale s ohledem na to, že jí byla odepřena možnost vyjádřit přání svého syna.